

Стилістичні особливості науково-технічних текстів у навчанні професійно-орієнтованій англійській мові

У сучасному світі англійська мова має статус глобального засобу спілкування у силу усталених соціально-економічних та політичних позицій країн-носіїв даної мови. Разом з тим стають важливими організація та здійснення економічних та виробничих відносин між професійними групами у всіх предметних областях (енергетика, будівництво, інформаційні технології, автоматика, логістика, техніка, інженерія тощо), що сприяє створенню спільних інформаційних систем, взаємопроникненню й обміну інформацією з наукових знань, виданню різноманітної галузевої літератури, науковим публікаціям, розробкам технологій виробництва. У силу багатомовності суспільства питання перекладу письмових та усних джерел важливої наукової інформації, що акумулюється у різних професійних областях, сферах виробництва, залишаються актуальними й важливими для розвитку науки й техніки в цілому. Однією з основних рис науково-технічного прогресу є прискорений розвиток інформаційних технологій, енергетики, машинобудування, хімічної промисловості, а отже збільшення обсягу інформації всередині цих галузей у європейському та світовому масштабі потребує адекватного відтворення її перекладу з англійської мови та англійською мовою, що використовується для донесення відповідних знань фахівцям у різних предметних областях. Усе це вказує на важливість й необхідність вивчення особливостей наукового стилю мов перекладу, зокрема англійської, у рамках освоєння професійно-орієнтованої іноземної мови майбутніми спеціалістами.

Наукові тексти характеризуються досить жорсткою композиційно-мовленнєвою регламентованістю. Їх стандартність зумовлюється провідними ознаками наукового стилю мови: його об'єктивністю, інформативністю, однозначністю, точністю, лаконічністю тощо. З перелічених ознак впливає необхідність чіткої структуризації тексту, лексико-синтаксична орієнтація на норми книжної писемної мови, безособовість, майже відсутність емоційно-експресивних елементів, широке використання загальнонаукової та спеціальної термінології [1: 133].

Інтенсивний розвиток науково-технічного підстилю як різновиду наукового стилю призвів до необхідності виділення й формування жанрів, властивих науково-технічній літературі й прозі. Окрім власне науково-технічного тексту, у якому описується й обґрунтовується те чи інше явище, процес, механізм, принцип дії, це й реферат, анотація, інструкція, специфікація, патентний опис. Кожному з цих жанрів притаманні свої індивідуально-стильові риси, однак вони не порушують єдності наукового стилю, наслідуючи його загальні ознаки й особливості.

Професійна компетенція спеціаліста є запорукою успішного професійного функціонування і кар'єрного зростання практично улюбій сфері й проявляється у єдності двох її складових – комунікативної та лінгвістичної компетенцій. Сьогодні професійно-орієнтоване навчання англійській мові у технічних ВНЗ не зводиться лише до вивчення мови для «спеціальних цілей». Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземній мові полягає в її інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань й формуванні професійно значущих якостей особистості. Отже, обґрунтування доцільності й необхідності вивчення специфіки перекладу відповідних жанрів науково-технічного стилю (підстилю) полягає у тому, що майбутні фахівці, зважаючи на реалії сучасного життя, мають бути наділені не лише певними знаннями у своїй галузі спеціалізації, а й володіти всіма можливими розумовими ресурсами для обміну, передачі й поширення цих знань на різних галузевих конференціях, симпозіумах, під час ділових поїздок та відряджень; розбиратися у технічній та виробничій документації і, якщо треба, вміти її перекладати, отримувати й використовувати інформацію різними мовами в залежності від робочої ситуації.

Отже, розглянемо загальні стилістичні особливості науково-технічного тексту, які потрібно знати для правильного перекладу й сприймання необхідної фахової інформації. Власне науково-технічний текст можна характеризувати як центральне ядро серед інших жанрових різновидів стилю, яке акумулює якщо не всі, то більшу частину стилістичних особливостей, притаманних іншим спорідненим жанрам.

Багато ознак англійського науково-технічного тексту (насиченість термінологією, певна стандартність й об'єктивно-описовий характер викладу, переважання іменникових словосполучень, багаточленні атрибутивні групи й термінологічні словосполучення, широке використання текстоорганізуючих засобів) властиві як англійському, так і українському науково-технічному стилю.

Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є точний і чіткий виклад матеріалу за майже повної відсутності експресивних елементів. Однак строгість у вживанні термінів й інших мовних засобів більш характерна для українського науково-технічного стилю, ніж англійського. В англійських науково-технічних матеріалах зустрічаються емоційні й образні вирази, парафрази (описові вирази), емфатичні елементи (*it is...that, it was until...that, as though*), що допомагають більш переконливо описати явище й підсилити значення того чи іншого явища чи процесу; використовуються експресивні можливості, які закладені у вживанні певних варіантів порядку слів у реченні. Мається на увазі інверсія – зміна усталеного порядку слів у реченні з метою логічного виділення певного члена речення. Як правило, логічно виділене

слово чи конструкція виноситься на початок речення – це зумовлене тим, що в англійському реченні логічний наголос припадає саме на його початок: “*Of great importance in organic chemistry are nucleophilic displacements on carbon*” (Велике значення в органічній хімії мають нуклеофільні заміщення у вуглецю) [2: 272].

Такі розходження мають здебільшого стилістичний характер, тому при перекладі потрібно, зберігаючи точність передачі змісту англійського виразу, адаптувати стиль та деякі інші риси англійського тексту до норми й стилю тексту українською мовою.

Вимогам стилю підпорядкована синтаксична організація науково-технічних текстів. Більшу частину становлять прості двочленні речення з ускладненнями, що виражаються інфінітивними, герундіальними й дієприкметниковими зворотами, за допомогою яких досягається стислість й компактність мовлення.

Специфіка англійського наукового стилю також проявляється у заміні означальних підрядних речень прикметниками у постпозиції (*the materials available*) та у використанні форм інфінітиву у функції означення *volatile fractions to be extracted*. Характерним для англійського наукового викладу з метою стислості матеріалу є використання еліптичних конструкцій (*liver tissues analysis; magnetic susceptibility measurements*); наявність численних атрибутивних груп – багатокомпонентних ланцюгів іменників з іменниками або прикметників з іменниками (*hydrophobic ionic liquid-type carbon paste electrodes; fluidised bed concurrent combustion*). В атрибутивній групі, незалежно від її кількісного складу, основним іменником є останнє слово, а попередні слова є означеннями. В українських текстах поширені словосполучення з декількох іменників у родовому відмінку: *визначення зміни напрямку руху частинок*. Існує тенденція до опущення артикля *the* – як правило, без артикля вживаються іменники, що характеризують якість або стан речовин; тоді такі іменники вживаються у загальному, абстрагованому значенні: “*Viscosity would be expected to increase with the intermolecular forces and so with molecular size*” (Можна очікувати, що в’язкість збільшиться в залежності від міжмолекулярних сил й тому від величини молекули) [2].

Одною з найбільш помітних відмінностей українського науково-технічного мовлення у порівнянні з англійським є його безсуб’єктність, підкреслена безособовість, відсторонена манера викладу та використання займенника *«ми»* на позначення автора. Натомість в англійських наукових статтях на позначення автора допускається вживання займенника *I* [1: 135].

Широко розповсюджені в англійському науково-технічному мовленні пасивні конструкції. Їх вживання зокрема обумовлене уникненням викладу від третьої особи, до того ж, більшість дієслів в англійській мові, що використовуються для опису реакцій і процесів, є перехідними – тому конструкція “*Benzene is sulfonated readily*” є більш вдалою для вживання у тексті за фактично аналогічну за змістом “*One can sulfonate benzene readily*” [2: 271].

Мовні засоби, що сприяють задоволенню потреб саме технічної сфери спілкування – терміни – вживаються практично у всіх жанрах науково-технічного стилю. Терміни відрізняються від загальноновживаних слів тим, що мають дефініцію, яка розкриває найбільш суттєві ознаки спеціальних понять, несуть основне смислове навантаження тексту й розуміються як слова й словосполучення, якими оперують спеціалісти конкретної області знань. Крім того, як зазначає В. Комісаров, термін повинен мати строго установлене значення, яке може бути розкрито шляхом логічного визначення, що закріплює місце зазначеного терміном поняття у системі понять певної області науки чи техніки. Комплекс знань, що пов’язаний зі значенням терміна, має включати відомості про те, чим може бути й чим не може бути об’єкт, позначений даним словом; відомості про призначення та функції об’єкта; відомості про те, з якими іншими словами у реченні може поєднуватися слово (термін), що передає певне значення, і які обмеження накладені на його сполучуваність й т.п. [3: 340]. Такі знання про термін сприяють вірному й адекватному розумінню фахового тексту в цілому – як з лексично-граматичної, так і з технічної точки зору. Оскільки характерною рисою терміна є семантична чіткість, він є більш самостійною одиницею по відношенню до контексту, але за наявності полісемії, тобто якщо в певній галузі знань за терміном закріплено більше одного значення, виникає залежність значення терміна від контексту.

Певні терміни мають прямі відповідники в українській мові й передаються відповідними еквівалентами: *voltage (напруга)*. Є терміни, для яких характерна безеквівалентність, однією з причин якої є швидке зростання кількості термінів, що викликане інтенсивним розвитком сучасної науки і техніки, а тому деякою затримкою їх відтворення у понятійному апараті відповідної професійної сфери та у терміносистемі мови, для якої даний термін залишається без еквіваленту. Достатньо часто зустрічаються складені терміни, виражені словосполученнями, компоненти яких знаходяться в атрибутивному зв’язку; нерідко сам атрибутивний елемент виражається словосполученням, що орфографічно відтворюється написанням через дефіс: *step-growth polymerization (ступінчаста полімеризація); light-scattering technique (метод розсіювання світла)*. Певна частина термінів калькується – прості або складені терміни дослівно відтворюється українською мовою: *shell-and-tube heat exchanger (кожухо-трубний теплообмінник)*.

Таким чином, врахування й розуміння стилістичних особливостей англійських й українських текстів галузевої тематики сприяє більш точному і якісному перекладу, а відповідно й отриманню глибших знань з певної інженерно-технічної області. Дотримання стилістичних норм у науково-технічних текстах є показником грамотності і професійності галузевих спеціалістів, що мають справу з опрацюванням й отриманням технічної інформації, представленої відповідними жанрами науково-технічного стилю.

Література

1. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів.— Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. — 224 с.
2. Пумпянский А.Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. — М: Наука, 1962. — 289 с.
3. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб.пособие / сост. Л.Н. Чурилина. — 3-е изд. — М.: Флинта: Наука, 2008. — 416 с.